IV. El pensament polític a la Lleida del XIX (1808-1840)

Quintí Casals i Bergés

El present estudi avalua l'evolució del pensament polític a Lleida durant les primeres quatre dècades del segle XIX. La raó principal per a l'elecció d'aquest període cronològic rau en el doble fet que, per una banda, assistim a l'enfrontament ideològic entre l'absolutisme –que sustentava dogmàticament la monarquia de Ferran VII– i el liberalisme –teoria política emergent en aquell moment que plantejava una seriosa alternativa de govern socialment més participativa–. Paral·lelament, aquest trentenni va veure l'evolució del discurs ideològic liberal fins al punt de plantejar-se una divisió entre els més moderats en les reformes, i els radicals, més ambiciosos que els anteriors, anomenats «progressistes», més o menys, des del 1837, data que emmarcava l'aprovació de la Constitució d'aquell any i el punt d'inflexió definitiu en les discòrdies entre ambdues tendències.

Però, com era viscut el canvi? A qui afectava, en una societat local com la lleidatana? Qui articulava els discursos polítics? Com els modificaren els actors locals?

Una primera aproximació als documents de l'època ens descobreix una absència gairebé absoluta de teòrics polítics locals. Els portaveus ideològics de la capital ilerdense foren bàsicament institucionals, és a dir, actuaven emparats pel càrrec que ocupaven, ja fos civil, militar o eclesiàstic, cosa que posaria de manifest l'extrema debilitat ideològica de la política lleidatana d'aquest període.

Quintí Casals i Bergés és *******.

013-Pensament politic 18/9/07 14:00 Página 170

I, certament, no degué ser una tasca gens fàcil per als escassos intel·lectuals liberals viure en la Lleida de les primeres quatre dècades del segle XIX. Probablement, els qui apostaren pel liberalisme ho tingueren més complicat –òbviament, per la menor obertura política del règim– durant el primer terç del segle XIX, que no pas en els anys següents; tot i que fou notable, posteriorment, la resistència que manifestà el tradicionalisme catòlic amb la primera carlinada (1833-1840). El reducte liberal de Lleida, molt poc nombrós fins al 1833, estava integrat per alguns professionals liberals, terratinents, artesans i comerciants, els quals no podien participar del poder local i trobaven dificultats per a la seva projecció econòmica. En general, era un grup interessat en el coneixement i partidari del progrés científic. Molts cops només preconitzava llibertat per poder pensar, major participació política i desenvolupament natural del segle enmig de la incomprensió i indiferència general que els envoltava. D'altra banda, el tradicionalisme es decantava pel conservadorisme religiós i l'immobilisme sociopolític. Els dirigents absolutistes eren nobles, ciutadans honrats, advocats i grans terratinents, pertanyents tots ells a les famílies amb més influència a l'urbs, els quals dirigien el consistori des del 1717 amb el beneplàcit de l'Església.[1] Per això, l'enfrontament ideològic entre l'absolutisme, restablert a l'Estat espanyol sota l'empara de Ferran VII el 1814, i el liberalisme indecís que sorgia a començaments del XIX tingué unes bases culturals i un component social molt determinat.

En aquest sentit, Lleida era una petita ciutat agrària catalana, capital de província des del 1833, farcida de camperols poc alfabetitzats que rebien l'alliçonament constant de capellans, sacerdots, frares i eclesiàstics de tota mena que habitaven i circulaven per la ciutat. La majoria d'aquells pagesos mirava amb indiferència qualsevol de les noves idees que portaven davall del braç alguns liberals visionaris. Tot i els esforços d'alguns historiadors per identificar un grup significatiu d'eclesiàstics favorable a la causa liberal, el cert fou que la majoria es manifestà tremendament conservador i partidari de l'estat de coses que imperava en l'antic règim, que no era altra cosa que la defensa a ultrança de l'absolutisme més immòbil.[2] Només partint d'aquest posicionament polític podrem explicar que tots els bisbes lleidatans de les quatre primeres dècades del segle XIX foren els més ferms detractors de totes les idees liberals, primer, i progressistes, després, i *cabdills* de l'absolutisme més intransigent. Altrament, els casos de Martín Laguna, canonge redactor del liberal *Semisemanario Iler-*

1. Quintí CASALS, *Polítics de Lleida: el poder local i les seves mutacions a través del temps (1716-1868)*, Lleida, Ajuntament de Lleida, 2002.

2. Manel LLADONOSA, *Carlins i liberals a Lleida: 1833-1840*, Lleida, Pagès, 1993. Sobre la situació dels eclesiàstics a Lleida durant el Trienni, vegeu Antoni SÁNCHEZ CARCELÉN, «La repressió dels eclesiàstics absolutistes lleidatans al Trienni Liberal: El cas del bisbe Rentería», *Historia Moderna i Contemporània* (2005).

013-Pensament politic 18/9/07 14:00 Página 171

dense, tot i que més tard negà la seva participació en el diari, o Josep Castel, sacerdot que fou elegit diputat en 1834-1835, foren més aviat una excepció a Lleida que una tendència nombrosa i identificable entre el clergat.

Així, per exemple, tenim a Jeroni Maria Torres, bisbe durant la invasió napoleònica (1784-1816), que es posiciona com un crític de les Corts liberals i de la Constitució de Cadis.[3] O a Simón Antonio de Rentería y Reyes, bisbe durant el Trienni Constitucional (1819-1824), qui s'oposà amb acarnissament al grup liberal de la ciutat i a les decisions del Parlament espanyol, cosa que li ocasionà l'expulsió nocturna de la vila pel seu comportament anticonstitucional. També el bisbe Pablo Colmenares fuetejà i perseguí el liberalisme durant la reacció ultramuntana de 1824-1832. Finalment, Julián Alonso, bisbe en la primera època de la Revolució liberal (1833-1837), qui inicialment demanava reconciliació nacional,[4] però que aviat canvià de parer en veure que el signe polític de la nació virava cap a un cada cop més evident liberalisme progressista, que s'allistà al bàndol carlí, al maig del 1837, amb la ferma esperança de reconduir la situació política cap a la contrarevolució.

És evident que amb aquest conjunt d'ideòlegs, tan compromès i respectat per la multitud, l'absolutisme lleidatà no va haver de fer un gran esforç discursiu polític per justificar la seva presència al capdavant de les institucions de govern local la major part del temps fins al 1833, entre altres coses perquè pocs ciutadans es plantejaven un canvi i acceptaven la situació d'*ordre natural* imposada per l'absolutisme.

Així opinava, en un informe adreçat al cap polític de Catalunya, el primer alcalde del Trienni Liberal el 1820, el noble i oficial de l'Exèrcit Domènec Marañosa, qui afirmava que «*esta ciudad se compone casi toda de gente de campo y de ésta de muy poca o ninguna educación. Apenas hay comercio ni industria que obligue a la gente a viajes que la ilustre*». Per tant, el que predominava en la societat de Lleida, si fem cas del militar, era indiferència política, encara que, més endavant, afirmava que:

> *Otros hay que aunque su corazón la prefieren, temen y quisieran estar a todos vientos. El común de labradores y artesanos que son capaces de alguna instrucción y discurso, puede afirmarse que se van afisionando al nuevo sistema, y entrando en esperanzas que harían sostenerlo*.[5]

---

3. *Instrucción de los ilustrísimos señores obispos de Lérida, Tortosa, Barcelona, Urgel, Teruel y Pamplona al clero y pueblo de sus diócesis* (12 de desembre de 1812). Document signat per aquests bisbes contra algunes disposicions de les Corts de Cadis, que atemptaven al tradicionalisme espanyol.

4. Julián ALONSO, *Exhortación pastoral que el Illmo. Sr. D.D. Julián Alonso y Vecino, obispo de Lérida, dirige a todos los fieles de su diócesis* (Lleida, 1834).

5. Arxiu Municipal de Lleida (= AML), capsa 22, secció «Minutario de oficios y cartas», 1820, p. 46.

013-Pensament politic 18/9/07 14:00 Página 172

L'alcalde del 1820, per primer cop des d'una perspectiva liberal, lligava educació del poble amb desenvolupament polític progressiu cap a una major participació civil en els afers estatals. Així, al llarg del Trienni (1820-1823), els liberals, des de les planes del *Semisemanario Ilerdense*, diari que actuà com a portaveu de les seves idees a Lleida, insistiren en què el nou Govern volia alliçonar els espanyols sobre «*las ventajas que proporciona a la sociedad un gobierno liberal y bien constituido*», ja que «*parece imposible haya personas honradas y entendidas que no le deseen, y que no funden en su existencia la primera de sus felicidades*». Però la realitat era que hi havia molts ciutadans que continuaven preferint l'absolutisme com a sistema de govern per al país, per la qual cosa els liberals reiteraven la seva voluntat d'utilitzar l'educació per als seus objectius polítics. Els nous dirigents volien convèncer a «*todo buen ciudadano de la necesidad que hay de que el pueblo se ilustre, y conozca quiénes son los que desean su prosperidad y quiénes los que trabajan sin descanso en destruhírla abusando de su sencillez, de su abandonada educacion, y de la credulidad y respeto que se tiene por los usos antiguos, y por las personas que tengan interés en sostenerlos*», per la qual cosa es feia necessari que «*los incautos conozcan las ventajas de la Constitución*».[6] El periòdic, per col·laborar en la difusió, inseria un article del codi legal al començament de cada número publicat. La seva decisió palesava que els liberals relacionaven educació amb formació política, ja que la seva intenció era que els ciutadans adquirissin més drets i coneguessin bé els seus deures, cosa que xocava amb l'oposició dels absolutistes:

> *¿Será porque queremos ser libres? Sí, pues si es eso tampoco creo que se oponga a la religión. ¡Pues qué será! a no ser que como la libertad civil es la que nos enseña el camino de la ilustración, y como a ellos no les interesa el que se halle el pueblo ilustrado para poder hacer de las suyas... Baya eso es, pues que sufran, o tomen quina, bastante tiempo nos han tenido obsecados en el caos de la ignorancia.*[7]

Alguna de les denuncies fetes pel *Semisemanario Ilerdense*, centrades sobretot contra els dirigents catòlics es mostraren certes durant el Trienni i els anys posteriors. En aquest sentit, el bisbe Rentería es va destacar com un dels més ferms defensors de l'absolutisme durant el Trienni i va atacar durament «*las Cortes, llamadas constitucionales*», perquè «*proclamaron en Cádiz la soberanía esencial de la nación, y sobre esta máxima revolucionaria, origen funesto de males incalculables, del transtorno del orden natural y de la tranquilidad pública, tubieron la osadía de formar la nueva Constitu-*

6. *Semi-semanario Ilerdense*, núm. 2 (12 de maig de 1822), p. 7.
7. *Semi-semanario Ilerdense*, número 6 (26 de maig de 1822), p. 8.

013-Pensament politic 18/9/07 14:00 Página 173

ción política de execrable memoria». Amb ella «*mudaron la forma de gobierno estableciendo la democracia y despojaron a nuestro legítimo soberano de la soberanía* [...] *con lo que deslumbraron a muchos, que no reflexionaron sobre el fondo de su obra, ni sobre las consecuencias terribles de este atentado*».[8]

Un d'aquests il·luminats al qual es referia Rentería devia ser un anònim poeta, que a manera de queixa va compondre, després del Trienni, uns *Desahogos de un constitucional desengañado*, text versat de lloa sense miraments a la intervenció del baró d'Eroles al capdavant dels 100.000 fills de Sant Lluís per anihilar el liberalisme i restaurar l'absolutisme en la nació. El desenganyat tenia clar que:

> *El español que deseó / sencillo libertad / no sospenchando maldad / constitución admitió: / mas luego que descubrió / la vil mala intención. / Maldixo constitución / para extinguirla llamado / y por caudillo aclamado / el bravo señor barón.*

Més endavant, culpava la Constitució del 1812, proclamada pels liberals del Trienni, de tots els mals econòmics de la nació: «*Que ha sido constitución / de las artes destrucción / del comercio y agricultura / y irritado tal locura / tus entrañas buen barón*.» D'obligar el rei a sotmetre's a «*La igualdad ante la ley / que consiste en ser juzgado / cada uno según su estado / ha sido oprimir al rey*.» I perquè «*La religión prometieron / proteger y reformar; / ¡más, ay! ¡cuánto que llorar / luego los buenos tuvieron! / ¡felices ojos que vieron / nuestra antigua religión! / ¡Impía constitución / sin altar nos has dejado! / Ay si hubiera faltado / el pío señor barón.*» Tanmateix, el contrariat poeta es reconfortava per la intervenció de «*El egército aliado / que envía un rey generoso / para darnos buen reposo / de todos sea abrazado: / y que el cielo ha decretado / extinguir constitución*.»[9]

Certament, tota aquesta bateria d'arguments ultramuntans, aquest cop en forma poètica de dubtosa qualitat literària, portava un regust emocional ja conegut en els encontorns ponentins. L'esmentat bisbe Rentería s'havia destacat anteriorment com un dels opositors més ferm del Parlament liberal, al qual adreçà nombrosos oficis de protesta arran de les seves decisions. La irrespectuosa actuació del prelat davant les Corts li ocasionà l'expulsió del bisbat pels liberals el 13 de febrer de 1823, tot i que uns mesos més tard la

---

8. Simon Antonio de RENTERÍA, *Colección de los oficios y representaciones, que desde el año 1820 ha dirigido el obispo de Lérida al Gobierno y Cortes, llamadas constitucionales, reclamando contra sus decretos en materias eclesiásticas, y publica para la instruccion del Clero y pueblo de su Diócesis* (Lleida, 1823), p. III-IV.

9. ANÒNIM, *Desahogos de un constitucional desengañado*, Lleida, Buenaventura Corominas, 1823-1824, 1 pàg.

013-Pensament politic 18/9/07 14:00 Página 174

restitució de la monarquia absoluta el restablí en el seu lloc, inicialment, i més endavant l'ascendí a arquebisbe de Santiago de Compostel·la i el condecorà amb la creu de Carles III aprovada pel papa. Les bones relacions entre bisbe i rei significaven l'estrenyiment de relacions entre l'elit de l'Església i l'Estat, que feien franca causa comú per defensar el poder recuperat. La restitució de l'absolutisme provocà la inspiració del prelat que no dubtà en fer, a finals de 1823, un succint tractat teòric sobre les bases ideològiques en què s'havia de sustentar la renovada monarquia absoluta.

Rentería entenia que «*el poder supremo de un Estado es por su naturaleza absoluto y limitado por el fin para que se ha establecido*», per la qual cosa l'únic que podia exercir-lo era el «*rey el cual reconoce, que el suyo, aunque absoluto, es limitado por la ley de Dios, por la justicia y por las leyes fundamentales: y para el acierto en su gobierno se dirige por los dictámenes de los consejos, que siempre han merecido la mayor veneración de la nación por su prudencia consumada, por su madurez, por su sabiduría y justificación*». Tot aquest organigrama era més fiable que «*las inventadas por los pretendidos políticos y filósofos modernos; el establecimiento de las cámaras representativas es contrario a la unidad política del gobierno monárquico, introduce la desconfianza y una lucha entre el soberano y el cuerpo de diputados de la nación, que la pone en agitación y divide en partidos*».[10]

Per això, Rentería, restituït en el bisbat al novembre de 1823, demanava:

> *Aborreced, hermanos míos, sus sistemas impíos y antisociales y sus principios viciosos: temed a Dios, cumpliendo religiosamente por su amor vuestras obligaciones: honrad al rey, amando, respetando y obedeciendo con toda sumisión a nuestro legítimo soberano, establecido por Dios para gobernarnos: colocado por su soberanía fuera de las pasiones, que comunmente mueven a los hombres, y que han dominado a los agentes de la facción revolucionaria para su interés particular*.[11]

El missatge oficial de l'Església quedava redefinit a final del 1823: submissió dels fidels a l'absolutisme i a Déu per convicció i fe, i venjança contra els liberals. El governador militar destinat a Lleida, el general Manel Llauder, que no deixava de ser un delegat de l'absolutisme, constatava «*los odios inveterados, pertinaces llevados hasta el último punto de exaltación, porque la guerra había sido cruel. Los liberales en corto número, vivían en la mayor zozobra, los insultos eran continuos, la persecución no daba tregua ni descanso. Hermanar aquellas voluntades no era obra de un momento*». Fins i tot el

10. Simón Antonio de RENTERÍA, *Colección de los oficios y representaciones*, ob. cit., p. VI-VII.

11. Ibídem, p. XXII-XXIII.

013-Pensament politic 18/9/07 14:00 Página 175

general va «*amenazar y tener a raya a los jefes del partido ultrarealista, intolerante como todos los extremados*».[12]

L'aliança entre el tron i el catolicisme feia dels bisbes ideòlegs del règim. Així, Pablo Colmenares, successor de Rentería a la diòcesi de Lleida (1824-1832), no dubtà a continuar la tasca moralitzadora/manipuladora des de la mitra lleidatana perquè els fidels acceptessin sense plantejaments crítics l'ordre sociopolític natural imposat per Déu. Així, Colmenares preconitzava «*la unión y la paz de los españoles*», encara que era «*imposible la unión de las doctrinas. El error no puede amalgamarse con la verdad, ni la luz se unirá jamás con las tinieblas*». Tanmateix, tot i les aparents bones intencions del prelat, aquest mostrava el seu escepticisme vers els liberals perquè «*muchas veces, es verdad, se pierde el tiempo con ellos, y en el día casi siempre, porque ciertamente, son duros, altaneros, llenos de sí mismos, y mientras se alimenten de sus locas esperanzas son incorregibles*». Per això el bisbe legitimava «*el ver que no se les admite en el trato con la vida civil, y que son desechados como miembros podridos sin esperanza ninguna de cura*». Encara que deixava una escletxa oberta quan es dirigia als «*hijos extraviados*», els liberals, perquè «*pidáis perdón a Dios, y volváis al gremio de la Iglesia, de la cual os habéis separado acaso sin conocerlo, y sin cuio auxilio en vano os llamáis cristianos, errados camináis, y vuestro paradero será sin duda alguna la condenación eterna*».[13] Per tant, unió entre espanyols, sí, però sota unes premisses concretes, les absolutistes, amb la qual cosa quedava clar que no tots els habitants de la nació tenien les mateixes possibilitats de desenvolupament polític sota el règim de Ferran VII.

El mateix Colmenares tenia clar que, per entrar en un sistema de govern absolutista, tots havien d'obeir el rei i, per la part que els tocava, els ministres i altres càrrecs legitimats pel règim. Per això, el bisbe, quan va veure alguna desviació en la submissió desitjada, no dubtà, seguint les paraules de sant Pau, a amonestar els seus feligresos perquè «*sean sumisos y obedientes a los príncipes y magistrados, y que se porten con todos los hombres con la mayor dulzura y mansedumbre*». I si algú al·legava que el Govern no era del tot just, el prelat contestava que «*el rey quiere, el rey manda, y Dios también lo quiere y lo manda, que en ningún caso, en ninguno absolutamente toméis las armas ni contra sus ministros, ni contra su gobierno. El rey quiere, que os estéis quietos en vuestras casas, mientras S.M. no disponga otra cosa*».[14] Missatge

12. Manuel LLAUDER, *Memorias documentadas del teniente general Don Manuel Llauder*, Madrid, Ignacio Boix, 1844, p. 24.

13. Pablo COLMENARES, *Carta pastoral del Ilustrísimo Señor D. Fr. Pablo Colmenares, obispo de Lérida, y ex-general de la religión de San Benito sobre la unión y la paz de los españoles* (Lleida, 1825), p. 5-7.

14. Ibídem, p. 4-6.

013-Pensament politic 18/9/07 14:00 Página 176

contundent i clar, perquè cap súbdit no tingués dubtes del paper polític que havia de tenir en un Estat fundat amb paràmetres absolutistes.

En aquest sentit, tal com havia fet Rentería abans, Colmenares no dubtà a recomanar la prohibició d'editar «*libros sediciosos e impíos, que pervirtieron la Francia, y cuio veneno se extendió después por todo el mundo: libros que arrancaron del corazón de muchos fieles la fe santa* [...] *con gravísimo dolor de los buenos, y con mucha alegría de los malos: libros a los cuales se les atribuye con justa razón la destrucción de los reinos, la desolación de las familias, y las grandes calamidades, que hemos padecido* [...] *la división horrible de partidos, la guerra continua que se están haciendo los hombres de un mismo reino, de una misma provincia, de un mismo pueblo, y de una misma familia*».[15] És a dir, qualsevol nova opinió impresa que no combregués amb els dictats absolutistes/catòlics del sistema era sediciosa i provocava el caos més absolut, valgui aquí la redundància.

Igualment, l'Ajuntament absolutista restituït a final del 1823, dirigit pels membres de les famílies nobles lleidatanes que més s'havien identificat amb el règim imposat pels Borbó a Catalunya des del 1717, demanava públicament al rei, en el seu pas per la ciutat al desembre del 1823 «*que arranquéis tal zizaña de vuestros dilatados dominios y hora es de que levantéis vuestro brazo, y juzguéis vuestra causa; pues los insultos contra el trono, las tropelías a la real familia, y los agravios contra los pueblos, que la divina providencia os ha confiado, causa vuestra son. Armad vuestra derecha con la espada de la justicia, y pese vuestra izquierda en rigurosa balanza tanta iniquidad* [...]. *Purgad vuestras provincias del pestífero vapor de las nuevas doctrinas: reponed el Santo Tribunal* [la Inquisició abolida durant el Trienni] *en el uso de sus facultades*». El consistori es feia portaveu dels lleidatans, evidentment dels qui compartien la seva opinió, que «*en sus predicaciones aplaudieron a pedradas*» el general Riego en passar per la ciutat de Lleida el 1822 i que van «*engrosar las filas del egército de la fe. Finalmente, Señor, en este vuestro recinto de la lealtad, con haberse intentado varias veces, jamás pudieron instalarse ninguna de aquellas juntas, ni asociaciones, que a título de patrióticas, han sido verdaderos focos de impiedad y desorganización*».[16]

L'absolutisme lluità constantment, a partir de la restauració del règim a final del 1823, contra els liberals, als quals perseguí, i per la qual cosa constituí el 1825 un cos de ciutadans armats en cada ciutat per defensar el règim: els voluntaris reialistes. El dia de benedicció de la bandera del batalló lleidatà, el seu capellà, Manel Costa Arán, perseguit pels liberals durant el Trienni, explicitava les consignes que els «*ilustres atletas*», els voluntaris, havien d'obser-

15. Ibídem, p. 3.

16. *Carta de Salutació de la ciutat de Lleida al rei* (desembre del 1823; Arxiu de l'Institut d'Estudis Ilerdenses [= IEI]).

013-Pensament politic 18/9/07 14:00 Página 177

var: «*empeños para con Dios, cuia gloria ha de vindicar; empeños para el monarca, cuias regalías ha de sostener; y empeños para con la patria, cuia tranquilidad ha de zelar*».[17]

Tanmateix, nous aires polítics s'encetaren a partir del 1833 quan, mort Ferran VII, assolí la regència de la monarquia Maria Cristina, esposa del rei anterior, la qual cercà l'aliança dels oberturistes de l'antic règim, que pretenien introduir reformes de caràcter liberal moderat, amb la intenció de mantenir la seva filla, la futura reina Isabel II, al capdavant de l'Estat. L'aliança perjudicava les aspiracions al tron del germà de Ferran, Carlos María Isidro, el qual hauria estat rei si no s'hagués derogat, l'any 1830, la llei sàlica. Aquest príncep no va acceptar la nova situació i encapçalà la revolta carlina sustentada per una base teòrica propera a l'absolutisme més radical. La publicació de l'Estatut Reial, el 10 d'abril de 1834, fou el primer pas per instaurar un limitat règim representatiu en la nació impulsat per una Corona aconsellada pels liberals més moderats o possibilistes.

El clergue Josep Castel cridava «*a mis amados leridanos a la moderación y la concordia* [...]. *Sí, leridanos; el Estatuto Real, y la convocatoria de Cortes son los objetos grandes de esta fiesta*». El perdó de Cristina va possibilitar la tornada de molts liberals exiliats i la seva proposta moderada pretenia la reconciliació dels espanyols, per la qual cosa «*si algún hipócrita, si algún perverso intenta seduciros, detestadlo como un monstruo, y denunciadlo a las autoridades para que conforme a las leyes espíe sus delitos*». Amb tot, el discurs del rector de la parròquia d'Almatret es limitava a demanar obediència als fidels i, certament, pecava de poca base teòrica per argumentar els avantatges del nou codi. El sacerdot s'inclinava per un liberalisme moderat davant els abusos comesos per un govern «*disipador, infame, y sanguinario como hemos visto en estos tiempos*», i es preguntava si «*con un congreso nacional, España, esta nación libertadora de la Europa habría sido vilipendiada como lo fué?*». Ell mateix es contestava: «*No, amados y valientes españoles, éramos dignos de mayor ventura, y una porción de diputados animosos, habría impedido estas desgracias*».

Castel també rebutjava el Govern esdevingut durant el Trienni Liberal perquè «*la revolución del año 20 conmovió los cimientos del Estado y pasó como una tempestad*» però tenia clar que «*sus hechos borrascosos dieron para meditar a los que dirigen la nave del gobierno*». Per això calia un codi que aconseguís unir el màxim d'espanyols per defensar unes Corts que havien de

17. Manuel COSTA ARÁN, *Sermón que en la sagrada función, y solemne bendición de la bandera del batallón de realistas voluntarios de la ciudad de Lérida, celebrada en la santa iglesia catedral el 30 de mayo de 1825 por su ilustrisimo cabildo con asistencia de los muy ilustres señores gobernador, y Ayuntamiento dixo el licenciado Don Manuel Costa Arán, canónigo magistral de la misma santa Iglesia y capellán del referido batallón* (Lleida, 1825), p. 6-7.

013-Pensament politic 18/9/07 14:00 Página 178

«*reunir en ellas la sabiduría y la virtud. Preparáos con muy buen corazón para las elecciones venideras y así elegiréis lo más completo del Estado*». Fins i tot dissipava els temors dels escèptics en fer-los saber que «*España las vio en su seno* [les Corts] *por más de 12 siglos* [...]. *Se repetían en la jura de los Reyes en Aragón, Valencia y Cataluña, y puede asegurarse que estas juntas de sabiduría, en tiempo de Isabel I elevaron a España sobre todas las naciones de Europa*»,[18] amb la qual cosa el sacerdot engegava el discurs prenacionalista a la ciutat que va prendre forma durant la Revolució liberal.

Així, al cap d'uns anys, amb la major llibertat d'expressió aconseguida amb la Constitució del 1837, l'historiador i regidor de l'Ajuntament Marià Olives narrava que la derrota en la guerra de Successió (1701-1714) havia pres «*a nuestra Cataluña las libertades patrias adquiridas a fuerza de sacrificios, y que había sabido conservar por largos siglos hasta que un gobierno absoluto militar la subyugó*».[19]

L'evolució del discurs liberal era evident a Ponent, però manifestava límits quant als beneficiaris de les reformes polítiques, cosa que fou una constant al llarg de tot el període. Així, per exemple, a final del 1835 l'Ajuntament no tenia clar qui devia participar en les eleccions municipals, per la qual cosa demanà un informe al jurista Manuel Fuster Arnaldo, alcalde i líder liberal progressista en anys posteriors, el qual dictaminà:

> *La numerosa clase de hombres que cubre los barrios de esta capital que poseyendo en propiedad, o por arriendo dos o más jornales de tierra, viene los más de los días a buscar jornal, no es la llamada por la ley a la formación del Ayuntamiento, porque la existencia de estos hombre no es de independencia, no viven de lo suyo*.[20]

En conseqüència, la unió liberal es va manifestar fictícia ben aviat. Només la necessitat de mantenir-se units per guanyar la guerra als carlins (1833-1840) pot explicar que no esclatés abans la divisió entre moderats i progressistes. La Constitució aprovada el 1837 per un govern de tarannà progressista, tot i no ser tan avançada en drets sociopolítics com la del 1812, provocà la reacció del liberalisme moderat i de la regent Maria Cristina, que des del Govern, recuperat pels conservadors el 1838, retallaren amb lleis posteriors de rang inferior el contingut d'aquell codi.

---

18. Josep CASTEL, *Discurso pronunciado en la santa iglesia catedral de Lérida el día 17 de junio de 1834 para solemnizar la publicacion del Estatuto Real y convocatoria de Cortes* (Lleida, 1834).

19. Marià OLIVES, *Colección de noticias o sea Memorias para formar la historia de la antiquísima y nobilisima ciudad de Lérida* (IEI, manuscrit del 1840), p. 51.

20. AML, *Llibre d'actes de l'Ajuntament del 1834-1835*; vegeu també l'anàlisi d'aquesta qüestió a Manel LLADONOSA, *Carlins i liberals a Lleida*, ob. cit., p. 200-201.

013-Pensament politic 18/9/07 14:00 Página 179

Els progressistes no es van mantenir al marge i juntament amb alguns militars, al setembre del 1840, van provocar «*un pronunciamiento glorioso y fuerte, capaz de asustar a los alcázares de todos los déspotas*» per defensar «*la Constitución de 1837, obra de la soberanía nacional, aceptada y jurada libre y espontáneamente por la Corona, el pósito sagrado de los derechos de los españoles, de su dignidad e independencia, y arca santa de la alianza del pueblo con el rey*».[21]

Alguns dels oficials partícips del cop d'estat lleidatà, que fou seguit per un, ara sí, cada cop més remarcable nucli liberal, explicaven amb concreció els seus propòsits:

> *La revolución en que ahora estamos los españoles es en su intención la más modesta y sencilla que jamás se hizo: no se propone otra cosa, no desea más que asegurar los derechos del pueblo y de la nación, y sin ofensa ni menoscabo de los del trono ni de los de ninguna clase de la sociedad. No pide que el que es grande deje de serlo, que el que es rico reparta o ceda sus bienes, que el trono desaparezca, ni aún el que la forma de gobierno sea otra. Con la misma que tenemos, y dejándolo todo en el lugar que cada cosa ocupa por la Constitución del Estado, quiere esta revolución que no sean un engaño los derechos que en el espíritu o en la letra de la misma Constitución están o deben estar consignados.*[22]

En conseqüència, la regència –mentre durà la minoria d'Isabel II– canvià de mans durant tres anys. El beneficiari fou el general Baldomero Espartero, el qual donà suport al moviment, la qual cosa va omplir de goig l'Ajuntament de Lleida, ja que «*la mayoría de los españoles, la aplaude porque ve confirmada la investidura del poder supremo en el hombre de los prestigios, su cívica pluma formulaba en el gavinete el triunfo del verdadero liberalismo, y conculaba planes insanos y de perdición*».[23]

La Revolució del 1840 apartà els moderats del poder durant tres anys. Com deia el consistori lleidatà, els qui s'anomenaven «vertaders liberals» assoliren el poder i assajaren un govern progressista tremendament conflictiu. Amb tot això, podem considerar que, a final del 1840, el discurs liberal estava plenament definit a Espanya i, també, a la ciutat de Lleida. Després del

---

21. Arxiu de la Diputació de Lleida (= ADL), *Butlletí Oficial de la Província* (7 de setembre de 1840), p. 1-2.

22. ADL, *Butlletí Oficial de la Província* (29 de setembre del 1840), al·locució d'alguns oficials de l'Exèrcit amb el títol «Espíritu de esta revolución», p. 2.

23. AML, *Llibre d'acords 1840-1841. Carta de l'Ajuntament felicitant al nou regent* (27 de juny de 1841). Podeu seguir aquests esdeveniments a Quintí CASALS, *El Trienni Progressista a la Lleida del segle XIX. La regència del general Espartero (1840-1843)*, Lleida, Pagès, 2000, p. 136-145.

013-Pensament politic 18/9/07 14:00 Página 180

procés inicial de lluita entre absolutistes i liberals (1808-1832), la mort de Ferran VII i la regència de la seva muller Maria Cristina (1833-1840) van possibilitar el desenvolupament d'un Estat constitucional emparat pel liberalisme. L'evolució política d'aquells anys possibilità que la societat lleidatana es posicionés, segons els seus interessos, al cantó d'un dels dos grans partits en què s'escindí el liberalisme –moderats i progressistes–, cadascun dels quals mostrava uns discursos polítics diferents quant a l'organització de l'Estat. D'aquesta manera, el 1840 els progressistes, davant el limitat univers de llibertats que plantejaven els moderats, pretenien augmentar el grau de drets sociopolítics del ciutadà, la subordinació de l'Església a l'Estat civil, i sobretot la participació d'un nombre creixent de ciutadans en la construcció del nou Estat, és a dir, l'obertura de la limitada sobirania nacional existent fins llavors als grups socials intermedis.[24]

24. Per exemple, en les eleccions municipals els moderats defensaven la participació de l'1,5% de veïns davant del 8-10 % dels moderats: Qunití CASALS, «La normativa municipal española a mediados del siglo XIX. Espacio electoral y definición social del modelo liberal en Lleida», a *Trienio, Ilustración y Liberalismo*, núm. 38 (2001), p. 111-154.